

راهبردهای گسترش هنر دینی در حکمرانی اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

علی پیروزمند^۱، جواد جمیری^۲

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۵/۰۶

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۱۴

چکیده

در حکمرانی مسئله مهم تعیین نقش حاکمیت در برابر پیشرفت اسلامی در موضوعات گوناگون است. از جمله در موضوع هنر که تأثیر شایان توجهی در فرهنگ جامعه ایفا می‌کند. این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش تدوین شده که راهبردهای گسترش هنر دینی در حکمرانی اسلامی در منظومه فکری رهبری انقلاب چگونه است؟ پژوهش از نظر نوع کاربردی و در گردآوری اطلاعات با استفاده از روش پژوهش کتابخانه‌ای و اسنادی با مراجعه به متن فرمایشات مقام معظم رهبری انجام شده و در تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تکاملی بهره‌گیری شده است. یافته‌ها در سه نظم کلی به منظور دستیابی به هنر دینی در حکمرانی اسلامی به این شرح بیان شده است: مبانی و اصول، اهداف و نظام مدیریت راهبردی. برای چگونگی رسیدن به اهداف از مبانی به وسیله مدیریت راهبردی، ابتدا ظرفیت‌شناسی و آسیب‌شناسی انجام شد؛ سپس پیشران‌های حرکت برای ایجاد تغییر مشخص شد و بالاخره به پشتوانه ظرفیت‌شناسی و آسیب‌شناسی در مرحله اول و تشخیص پیشران‌ها در مرحله دوم به اتخاذ راهبردهایی اشاره شده است که جامعه هنری را به نتایج مورد انتظار منتهی می‌کند.

واژگان کلیدی: منظومه فکری، حکمرانی، هنرمند، هنر دینی، سیاست‌گذاری.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲. دانشجوی دوره دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی، دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

در دیدگاه مقام معظم رهبری دولت به معنای مجموعه کارگزاران و نهادهای حکمرانی اطلاق می‌شود: «دولت به معنای عام، نه به معنای هیئت وزرا؛ یعنی قوای سه‌گانه، مسئولان کشور، رهبری و همه» (بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲).

آنچه در این دیدگاه معرف دولت اسلامی و تمایز آن از دیگر دولت‌ها است، رفتار کارگزاران و کارکردی است که دولت اسلامی دنبال می‌کند: «معنای شعار دولت اسلامی این است که ما می‌خواهیم اعمال فردی، رفتار با مردم، رفتار بین خودمان و رفتار با نظام‌های بین‌المللی و نظام سلطه امروز جهانی را به معیارها و ضوابط اسلامی نزدیک‌تر کنیم. این شعار، بسیار باارزش است» (محمدی مزروعی، ۱۳۹۷: ۲).

مفهوم دولت اسلامی بر همیاری حکومت و جامعه اسلامی مبتنی است. با ورود اقشار گوناگون جامعه یا به مفهوم سازمان‌یافته‌تر آن، جامعه اسلامی، به عرصه تصمیم‌گیری و سیاستگذاری، جریان اداره کشور از یک نظام یک‌سویه به فرایندی مشارکتی بر اساس ضوابط اسلامی تبدیل خواهد شد (یزدانی زازرانی، ۱۳۹۱: ۳).

باتوجه به جایگاه والای هنر و با عنایت به رابطه گسترده و عمیق آن با دیگر مقولات (نوروزی، ۱۳۹۷)، پرداختن به این مقوله و نقش و تأثیر هنر و قشر هنرمند در فرایند دولت‌سازی اسلامی و حرکت رو به جلوی آن ضرورتی آشکار است.

همان‌گونه که یکی از شروط مهم پایایی و ماندگاری هر پیام، جای‌گرفتن در قالب‌های هنری است، برای انتقال مفاهیم متعالی و غنی اسلامی در دولت اسلامی نیز گریزی از استفاده از ابزار هنر نیست.

بر این اساس، استفاده حاکمیت از هنر و همچنین همراهی هنرمندان در راستای اجرای ارزش‌ها و آرمان‌های حکومت اسلامی و انتقال این مفاهیم به جامعه و حتی انتقال معانی و مفاهیم انقلاب اسلامی به خارج از مرزهای جغرافیایی ایران اسلامی باتوجه به کارکرد هنر امری ضروری و مهم به‌شمار می‌آید؛ ولیکن در این زمینه هم حاکمیت باید به اقداماتی دست بزند و هم هنرمندان باید به وظیفه تاریخی خود در این برهه از زمان در چارچوب دولت اسلامی عمل کنند.

در این پژوهش به بررسی و تحلیل بیانات رهبر فرزانه انقلاب اسلامی به منظور استخراج نظام فکری ایشان در زمینه وظایف دستگاهها و نهادهای فرهنگی در رویارویی با هنر و هنرمندان پرداخته می‌شود.

چهار چوب مفهومی پژوهش

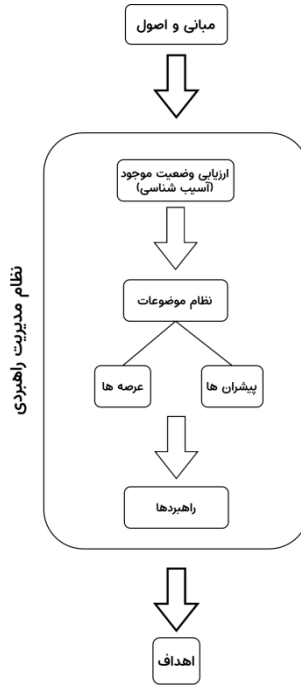
پژوهش‌های کیفی برخلاف پژوهش‌های کمی که مبتنی بر چارچوب نظری به منظور نظریه‌آزمایی است، از چارچوب مفهومی استفاده می‌کند. چارچوب مفهومی مجموعه مفاهیم بهم مرتبطی را شامل می‌شود که بر مفاهیم عمده مورد مطالعه تمرکز دارد و آنها را در قالب یک نظام منسجم و مرتبط معنایی به همدیگر پیوند می‌دهد (احمدپور، ۱۳۸۵: ۱۲۳).

روش شناسی

این پژوهش از نوع کیفی و کاربردی است که داده‌های مورد نیاز آن به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی گردآوری شده است. جمع‌آوری داده‌ها بر اساس الزاماتی شامل استخراج عناصر و اجزای اندیشه رهبری، روابط بین این اجزا و جداسازی صحیح عناصر به اصلی و فرعی در الگوی حاکم بر نظام فکری رهبر انقلاب در باب هنر است. جمع‌آوری داده‌ها در مرحله اول رجوع به فرمایشات معظم‌له و در مرحله دوم استفاده از مجموعه‌های گردآوری شده از بیانات رهبر انقلاب است. برای انجام این پژوهش تقسیم‌بندی سه‌گانه شامل ۱. مبانی، اصول ۲. مطلوب‌ها، اهداف و آرمان‌ها، پیامدهای قابل دسترسی ۳. چگونگی دستیابی به اهداف و مطلوب‌ها انجام شده است. روش تکاملی، مکمل روش‌های گردآوری منظومه‌ای بیانات رهبری است که پیشتر به روش سیستمی یا مجموعه‌نگری در قالب سرفصل‌های کلی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... استوار بوده است (ر.ک. خسروپناه، ۱۳۹۸).

روش پژوهش تکاملی از این نظر اهمیت دارد که پدیده را با محوریت تکامل بخشی در موضوع مورد مطالعه قرار می‌دهد (پیروزمند، ۱۳۹۸). به همین دلیل این امکان را فراهم می‌سازد که در تحلیل فرمایشات رهبری، منظومه فکری ایشان بر اساس فرایند تکاملی مورد مطالعه قرار گیرد؛ بنابراین برای اینکه بتوان منظومه فکری رهبری را با چنین قابلیت‌های معرفی کرد نیازمند استخراج منظومه فکری، راهبردی و تکامل‌آفرین رهبری از روش مناسب هستیم (پیروزمند، ۱۳۹۹).

نوآوری پژوهش در این است که توانسته بیانات رهبری را در قالب منظومه فکری؛ با رویکرد بیان‌شده مورد توجه قرار دهد و رهبری را در مسند مدیر راهبردی و حکمران اسلامی معرفی کند که هدایت‌گری کلان جامعه را به عهده دارد.

الگوی مفهومی روش تکاملی

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش سخنان مقام معظم رهبری در مجامع هنری از آغاز دوران رهبری معظم‌له تاکنون است. بر این اساس سخنرانی‌های منتشرشده ایشان در سامانه دفتر تنظیم و نشر آثار مقام معظم رهبری و همچنین سخنرانی‌های عمومی‌نشده در کتاب زلال نور (۱۳۸۳) بررسی شد.

واحد تحلیل

به طور کلی واحد محتوا می‌تواند کلمه، بند، جمله، تصویر، مقاله، برنامه تلویزیونی و... باشد (بشیر، ۱۳۸۵: ۹). از آنجا که این پژوهش، تمام جامعه آماری را بررسی می‌کند؛ لذا واحدهای نمونه‌گیری ندارد و تمام سخنرانی‌های رهبری با حذف حواشی، واحد ثبت است.

ادبیات و پیشینه تحقیق

پژوهش‌های علمی که به صورت منظومه فکری به بیانات رهبری در حوزه فرهنگ به طور مستقیم پرداخته باشد کمتر دیده می‌شود. در این زمینه می‌توان به مجموعه‌هایی مانند منظومه فکری آیت‌الله العظمی خامنه‌ای در دو جلد اشاره کرد که درصدد است تا با مطالعه مجموعه مکتوبات، منشورات، بیانیه‌ها و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، هندسه و منظومه فکری معرفتی ایشان را به نگارش در آورد. کتاب در قالب مجموعه مقالات و تحت اشراف و مدیریت علمی جناب حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر عبدالحسین خسروپناه در این حوزه ارائه شده است.

کتاب دیگر منشور فرهنگ از دیدگاه امام خمینی (ره) و رهبری، به قلم محمدحسین جعفرزاده است که سه بخش جداگانه دارد. بخش اول مربوط به حوزه عام فرهنگ است. در این قسمت سعی شده است مؤلفه‌های عام فرهنگی تبیین شود؛ هم‌چنین مباحثی مانند توسعه فرهنگی، مبانی حاکم بر فرهنگ کشور، اهداف و چشم‌اندازهای فرهنگی، اصول و سیاست‌ها و موانع و راهکارهای فرهنگی کشور در بخش دوم ارائه شده است. بخش سوم و نهای کتاب نیز به فرهنگ عمومی و تبیین موضوعات مطرح در این بعد از فرهنگ کشور اختصاص دارد.

کتاب منشور فرهنگی انقلاب اسلامی؛ به ضمیمه تبیین مفاهیم اساسی به اهتمام حجت‌الاسلام علی ذوعلم و به سفارش مرکز پژوهش‌های علوم انسانی اسلامی صدرا عنوان دیگری است که پنج بخش جداگانه دارد. در بخش اول به مبانی و مفاهیم کلیدی، بخش دوم به اهداف، مقاصد و ارزش‌ها، بخش سوم به عرصه‌ها و مقولات، بخش چهارم به راهبردها، اصول و سیاست‌های کلان و بخش پنجم به آسیب‌ها و چالش‌ها می‌پردازد.

کتاب فرهنگ در منظر مقام معظم رهبری، تعریف فرهنگ از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای است. این کتاب، باتوجه به دست‌نوشته‌ها، پیام‌ها و سخنرانی‌های رهبر معظم انقلاب درباره فرهنگ تدوین شده است و بازتابی از نظریه‌ها و آرای ایشان از مقوله فرهنگ به‌شمار می‌آید. کتاب شامل

شش بخش است که عنوان‌های آن عبارت است از: مبانی فرهنگ؛ عرصه‌های فرهنگ؛ جبهه فرهنگی؛ مدیریت فرهنگی؛ تبلیغ و نشر فرهنگ، عوامل و ابزار آن و صدور و انتشار فرهنگ انقلاب.

در پژوهشی با عنوان هنر از دیدگاه رهبری به قلم دکتر حسن بشیر و همکاران (۱۳۸۷) کوشش شده باتوجه به تأثیرگذاری بی‌اندازه هنر در فرهنگ عمومی و جایگاه تولیدکننده این متون، حرکتی در راستای استخراج اهداف و خط‌مشی‌های ترسیم‌شده توسط رهبری برای هنر و هنرمندان انجام دهد.

در مقاله‌ای با عنوان آسیب‌شناسی هنر از دیدگاه رهبر انقلاب نوشته علی خاک رنگین (۱۳۹۹) تلاش شده تا به جایگاه و آسیب‌شناسی هنر و هنر انقلابی در اندیشه رهبری نهضت پرداخته شود. بدین‌سان، هفت محور پیرامون آسیب‌شناسی هنر انقلابی در فرموده‌های ایشان استخراج و بیان شده است.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که به مقوله هنر و هنرمندان اولاً در منظومه فکری رهبر انقلاب به‌طور مستقل پرداخته نشده است. ثانیاً به نقش و جایگاه هنر و هنرمندان در تثبیت و استمرار حاکمیت اسلامی توجهی نشده است؛ بر این اساس این پژوهش به این مقوله مهم و تأثیرگذار می‌پردازد.

تحلیل نتایج تحقیق

پس از دسته‌بندی سخنان رهبری، جدول‌های هر یک از مقولات مربوط به پژوهش جداگانه استخراج و تحلیل نتایج آنها در تطبیق با مبانی نظری پژوهش و در نظر گرفتن فراوانی‌های مقولات و زیرمقولات انجام شده است. در اینجا برای طولانی‌نشدن مقاله از درج جدول‌های اولیه خودداری شد و نتایج در قالب اصول و مبانی، عرصه‌ها، پیشران‌ها، آسیب‌ها، راهبردها و سرانجام اهداف مطرح خواهد شد.

الف) مبانی و اصول

مبانی و اصول

پیش‌نیاز رسیدن به راهبردها و دستیابی به اهداف در تعیین تکلیف حکومت در برابر هنر و هنرمندان به‌عنوان معیار و شاخص برای روشن‌شدن مسیر است. مبانی و اهداف محور حرکت

است؛ بنابراین ابتدا استخراج و بیان مبانی و اهداف از منظومه فکری رهبر انقلاب لازم، بلکه واجب است.

با مذاقه در بیانات رهبری انقلاب در جمع کارگزاران و ارباب هنر با سرفصل‌هایی به‌عنوان اصول و مبانی هنر دینی و انقلابی روبه‌رو می‌شویم که می‌تواند به دست‌اندرکاران و هنرمندان برای فهم دقیق‌تر و کامل‌تر هنر متعهد از نگاه زعیم انقلاب کمک کند و مسیر را برای رسیدن به اهداف متعالی انقلاب نشان دهد.

ایشان هنر را گوهر بسیار گرانبهایی (بیانات، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱) می‌داند که ارزش آن فقط به این دلیل نیست که دل‌ها و چشم‌ها را به خود جذب می‌کند.

ایشان هم‌چنین هنر را موهبت و عطیه الهی (بیانات، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱) می‌داند و معتقد هستند که حقیقت هنر (هر نوع هنری) عطیه الهی است، اگر چه بروز هنر در چگونگی تبیین است، اما این همه حقیقت پیش از تبیین، یک ادراک و احساس هنری وجود دارد و نکته اصلی آنجا است. هنرمند با همان روح هنری و با آن چراغ هنر که در درون او بر افروخته شده است. ظرایف و دقایق و حقایقی را ابراز می‌کند. این می‌شود هنر واقعی و حقیقی که ناشی از یک ادراک و یک بازتاب و یک تبیین است.

ایشان هنر را در واقع موهبت الهی و حقیقت بسیار فاخر می‌داند و به دنبال آن مسئولیت‌پذیری و تکلیف‌مداری هنرمند (بیانات، ۱۳۸۵/۰۳/۲۳) را به‌عنوان اصلی مطرح می‌کنند که هنرمند باید واجد آن باشد و می‌فرمایند به‌طور طبیعی کسی که این موهبت را از سوی پروردگار دریافت کرده است، باید بار مسئولیتی را هم برای خودش قائل باشد؛ یعنی داده‌های خدا همراه با انجام تکلیف‌ها است، این تکلیف‌ها لزوماً همه دینی و شرعی نیست؛ تکلیف‌هایی است که بسیاری از آنها از دل انسان برمی‌خیزد. لازم نیست که دین به آدم بگوید، یا یک آیه قرآن درباره‌اش نازل شده باشد؛ لذا معظم‌له لازمه موهبت الهی را مسئولیت‌پذیری و تکلیف‌مداری می‌داند و یا به‌تعبیر دیگر موهبت الهی مقدمه ادای مسئولیت و تکلیف‌گرایی از سوی هنرمند و همراه هنرمند است.

ایشان در جایی دیگر در زمینه اصول هنر دینی به توقع انقلاب از هنر و هنرمند، مبتنی بر نگاه زیباشناختی (بیانات، ۱۳۸۸/۰۶/۲۴) در زمینه هنر اشاره دارند و بیان می‌کنند که توقع زیادی هم نیست؛ شما خاطرات هشت‌سال دفاع مقدس را مرور کنید، ببینید برای یک نگاه هنرمندانه به حالت و کیفیت یک جامعه، چیزی از این زیباتر پیدا می‌کنید؟ شما در عالی‌ترین آثار دراماتیک دنیا،

آنجایی که به فداکاری یک انسان برخورد می‌کنید، او را تحسین و ستایش می‌کنید. ایشان زیبایی‌شناسی در هنرمند را به‌عنوان موتور محرکه می‌داند که با آن زیبایی‌های مقاومت ملت ایران را به تصویر می‌کشد و سبب القای معانی و مفاهیم انقلاب به نسل‌های آینده می‌شود. یکی از مبانی که رهبر انقلاب در باب هنر به آن اشاره می‌کند خرج کردن هنر برای خداست (بیانات، ۱۳۸۵/۰۳/۲۳). ایشان می‌فرمایند امیدوارم که ارزش هنر در همان جایگاه حقیقی خودش، اول مورد توجه اهل هنر قرار گیرد و آنها به ارزش محموله با ارزشی که در وجودشان هست، توجه کنند و آن را احترام کنند. احترام‌کردنش هم به این است که آن را در جای شایسته‌ای خرج کنند. معظم‌له هنر را، بخشی از آن فاخرترین و ارزشمندترین قسمت‌های جان انسانی می‌داند که باید برای این ارزش قائل شد و آن را برای خدا خرج کرد؛ یعنی در همه تولیدات و آثار هنری باید این اصل رعایت شود تا در کمال آزادی هنرمند با توجه به ارزش هنر خدامحوری در آن متبلور شود.

خودخواهی (بشیر، ۱۳۸۷: ۳۵) دشمن بزرگ ماست؛ که ما را اینجا و آنجا می‌کشاند. در هر شرایطی که هستیم، باید سعی کنیم با آن خودخواهی که ما را این طرف و آن طرف می‌برد... مبارزه کنیم؛ لذا مبارزه با خودخواهی به‌عنوان یک اصل از سوی رهبری تعیین و بر روی آن تأکید شده است.

مرعوب‌نشدن و خودباختگی (بشیر، ۱۳۸۷: ۳۶) برای هنرمند انقلابی ویژگی مهمی است که او را در طی مسیر کمک می‌کند و سبب پیشرفت او خواهد شد؛ لذا نباید در برابر هنرمندان غیر متعهد احساس خودباختگی کرد؛ زیرا آنها محکوم هستند؛ زیرا در آنها ایمان، خلوص و عقیده نیست؛ لذا هنرمندان انقلابی با کسب مهارت می‌تواند در کار موفق باشند.

تعهد و مسئولیت (بشیر، ۱۳۸۷: ۳۶) به‌عنوان دغدغه آدم‌های دلسوز در زمینه مسائل هنری است. هنرمند باید خود را به حقیقتی متعهد بداند. در کارهای هنری فضیلت و اخلاق را رعایت کند و این بسیار مهم است و معنای واقعی هنر متعهد است.

توکل به خداوند (بشیر، ۱۳۸۷: ۳۷) راهگشای انسان در عبور از موانع و مشکلات است؛ لذا این ویژگی از سوی رهبر انقلاب به هنرمندان انقلابی با تأکید خطاب شده است و فرموده‌اند که هنرمند باید به خدا توکل کند. ان‌شاءالله خداوند راه‌ها را باز می‌کند.

ب) نظام مدیریت راهبردی

۱. ارزیابی وضعیت موجود (آسیب شناسی)

از آنجا که آسیب‌شناسی هنر انقلابی پژوهش‌های مفصلی را به تفکیک قالب‌های هنری می‌طلبد در این مجال، تنها مهم‌ترین عنوان‌های این عرصه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. نقش‌آفرینی دولت اسلامی در حکمرانی عرصه هنر و هنرمندان بدون فهم آسیب‌شناسانه وضعیت هنر نمی‌تواند کارآ باشد؛ بنابراین اهمیت پرداختن به آسیب‌ها نقش بسزایی در راهبردنگاری حاکمیت در عرصه هنر ایفا می‌کند.

سختی و دشواری (خاک رنگین، ۱۳۹۹: ۸) طی مسیر به‌منظور تولید و فهم هنر انقلابی؛ دشواری راه در همه زمینه‌های اساسی به‌ویژه در مواردی که نیاز به خلاقیت گسترده و عمیق دارد به‌عنوان یکی از عوامل مهم تأخیر در دستیابی به هدف مطرح است؛ اما نکته‌ای که توجه به آن ضروری است اینکه دشواری تحقق آثار هنری انقلابی نباید سبب سرخوردگی و ناامیدی از دستیابی به اهداف شود. دشواری راه آنگاه بیشتر می‌شود که هنرمند قدم در مسیر نرفته گذاشته و سعی در تجربه ناآزمودنی‌ها کند. به‌تعبیر دیگر، گنجاندن مفاهیم انقلابی، معنوی و توحیدی در ظرف هنر امری است که در بازار هنر جدید و فناورانه مغفول مانده است. رهبر انقلاب در این مورد اشاره کرده‌اند که وارد کردن ایمان به هنر در عمل، خیلی دشوار است؛ خیلی خون دل دارد؛ خیلی زحمت دارد؛ که با همت بلند، انشاءالله همه دشواری‌ها برطرف خواهد شد.

از آسیب‌های دیگر هنر انقلابی نبود تربیت نیروی انسانی (بشیر، ۱۳۸۷: ۲۷) است؛ شاید گلايه از این جهت کمتر وارد باشد، چرا که در این مدت، انقلاب موفق به تحویل هنرمندان صاحب‌سبک در زمینه‌های گوناگون نشده است؛ بلکه گلايه بیشتر متوجه این مطلب است که چرا هنوز حتی «ساز و کار» تربیت هنرمند متعهد و انقلابی به‌دست نیامده است؟ و بدتر از آن اینکه چرا حتی به «تربیت نیروی انسانی» به‌عنوان یک نیاز مهم و بنیادین اندیشیده نمی‌شود؟ و بدتر از همه اینکه با وجود فقر نیروی انسانی، چرا از هنرمندان متعهد و انقلابی حمایت‌های لازم صورت نمی‌گیرد؟

خودباختگی و ترس (خاک رنگین، ۱۳۹۹: ۱۲) عناصر جبهه خودی؛ در رهنمودهای مقام معظم رهبری، خودباختگی و ترس، از آسیب‌های جبهه هنرمندان انقلابی دانسته شده است. بر این اساس ایشان بارها از آنچه خودباختگی عناصر جبهه خودی در برابر شخصیت‌های جبهه دشمن دانسته، ابراز تأسف کرده‌اند و با برشمردن ویژگی‌های هنرمندان انقلابی و غیرخودی، سعی در ایجاد مرزبندی شفاف میان دو جبهه و دمیدن روح خودباوری و اعتمادبه‌نفس در جبهه خودی بوده‌اند.

ورود به درگیری‌های خطی و سیاسی؛ از آسیب‌های هنر انقلاب است. ورود به بحث‌های سیاسی اردوکنشی سیاست‌مداران و سیاست‌بازان، آفت هنر و هنرمند انقلابی است. این آسیب آنگاه بیشتر می‌شود که پای بازیگران این عرصه به دعوای جناحی نیز کشیده شود. کشیده شدن پای عناصر این جبهه به دعوای خطی است که در برهه‌ای از زمان، در این کشور به‌واقع فاجعه آفرید، از عوامل هضم جبهه خودی و سایش آن است... و متأسفانه این دوگانگی، در محیط هنری و روشنفکری انقلابی و خودی هم پدید آمد.

از دیگر آسیب‌های هنر و هنرمند انقلابی، عامل دنیاگرایی و حب آن است؛ چرا که در جهان‌بینی توحیدی و اسلامی، مظاهر مادی و شیطانی، نشئه دنیوی انسان را به‌سوی خود جذب کرده و او را از دستیابی به اهداف حقیقی باز می‌دارد. رهبر انقلاب هنرمندان خودی را به پرهیز از تحت تأثیر قرار گرفتن در معرکه اسم در کردن، تعریف‌شنیدن، ستایش‌شنیدن، تمتعات ناروا و نادرست جنسی و همه امکاناتی که نفس انسان آنها را می‌خواهد، دنیا و جلوه‌های آن است توصیه می‌کند؛ هرچند که در جبهه خودی، برخورداری مادی کم، و امکانات، ناچیز و جلوه‌های دنیا پرجاذبه است و چشم‌ها و دل‌ها را می‌فریبد.

غرب‌زدگی و تقلید (خاک رنگین، ۱۳۹۹: ۱۵) از آسیب‌های جدی هنر انقلابی است و دلیل آن نیز نبود بروز خلاقیت در عرصه‌های هنری و خودباوری و به‌دنبال آن، نداشتن سبک‌های بومی هنری است. امری که بهترین دلیل اثبات آن رصد محصولات فرهنگی کشور است. مقام معظم رهبری در مخالفت جدی با تقلید از محتوا و آثار بی‌مایه جبهه مخالف، این کار را به هیچ‌وجه صحیح نمی‌داند؛ زیرا به سایش در جبهه خودی کمک می‌کند و این فکر را غلط و این کار را اشتباه می‌داند.

قشری‌زدگی (بشیر، ۱۳۸۷: ۲۳) یکی از مشکلات مهم و بارز عرصه هنر دینی است که به‌طور ملموس در برنامه‌های تولیدی سازمان‌های فرهنگی از جمله صدا و سیما نیز قابل مشاهده است و آن توجه صرف به ظواهر و پوسته دین و مغفول‌ماندن باطن و مغز پیام دین است؛ رهبر انقلاب با معنی کردن هنر دینی و تفاوتش با قشری‌گری در هنر؛ هنر دینی را به هیچ‌وجه به‌معنای قشری‌گری و تظاهر ریاکارانه دینی ندانسته اشاره می‌کند که این هنر لزوماً با واژگان دینی به‌وجود نمی‌آید.

۲. پیشران‌ها

با بررسی بیانات رهبری انقلاب به مؤلفه‌ها یا عوامل اصلی که سبب ایجاد تغییر در این حوزه است با عنوان پیشران روبه‌رو می‌شویم که می‌تواند هنر متعهد و انقلابی را به هدف نزدیک کند و

به‌عنوان سازوکار حاکمیت و دست‌اندرکاران مؤثر باشد. رهبری انقلاب هنرمند را در باب رعایت و تعهد و تلاش در فرم و قالب هنر به‌صورت تخصصی تأکید دارد و اشاره می‌کند هنرمند تنبل و بی‌تلاشی که در جهت ارتقای فرم، قالب و مضمون هنر خود تلاش نکند به مسئولیت هنری خود عمل نکرده است (بیانات، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱).

استفاده از شیوه‌های هنری (تکنیک‌های هنری) یکی دیگر از با اهمیت‌ترین پیشران‌ها برای حرکت دقیق و تخصصی هنر روبه جلو است. رهبر انقلاب می‌فرماید در زمینه شیوه‌های هنری هنوز مهارت و زبردستی لازم را پیدا نکرده‌ایم که باید در این زمینه دقت بیشتری صورت بگیرد (بیانات، ۱۳۸۲/۱۲/۱۸).

استفاده از هنرپیشه‌ها و هنرمندان خوب (بیانات، ۱۳۸۵/۰۳/۲۳) در راستای حرکت رو به جلوی هنر انقلابی مفید است. ایشان در این زمینه می‌فرمایند آنها سرمایه‌هایی دارند که متعلق به ماست؛ بنابراین باید سیاست، جذب اینها باشد.

استفاده‌کردن از قصه‌نویسی و رمان (بیانات، ۱۳۷۰/۰۷/۲۸) برای ساخت برنامه می‌تواند به ارتقای سطح تولیدات و برنامه‌های هنری کمک کند. رهبر انقلاب در این زمینه اشاره می‌کند ما اگر در مسئله داستان و رمان و داستان‌سرایی پیشرفت کنیم، خیلی برجستگی پیدا خواهد شد.

یکی دیگر از پیشران‌ها که از اهمیت زیادی در این بخش برخوردار است، نیروی انسانی ماهر در این عرصه است. کارگردان‌ها (بیانات، ۱۳۸۵/۰۳/۲۳) و نقش آنها در جهت‌گیری فیلم بسیار حائز اهمیت است که می‌تواند معرفت عمیق صحیحی در فیلم منعکس کند.

ادبیات در حقیقت رابط میراث فرهنگی کشور از نسلی به نسل دیگر است و به‌عنوان پیشران در بیانات رهبری انقلاب مورد تأکید قرار گرفته است. ایشان ادبیات (بیانات، ۱۳۷۰/۱۲/۰۵) را اتصال یک ملت به گذشته خود می‌داند و آن را به‌مثابه ژن‌های انتقال ویژگی‌ها می‌داند که اصلاً وراثت و نسل را اینها حفظ می‌کنند و باید آن را در راستای ارتقای اخلاق و معنویت به‌کار برد.

نقد ادبی (بیانات، ۱۳۸۴/۰۶/۳۱) از جمله ابزارهای پیشران در هنر و کارهای فرهنگی است. معظم‌له می‌فرماید نقد درست، سطح کارهای فرهنگی را ارتقا می‌دهد. اگر نقد حقیقتاً انجام بگیرد و نقاد بی‌رودربایستی کار نقد را انجام دهد به ارتقای سطح کارهای فرهنگی می‌انجامد.

نمایشنامه خوب (بیانات، ۱۳۷۰/۰۷/۱۵) از دیگر پیشران‌های مؤثر در عرصه هنر است. ایشان در این زمینه با اشاره به نمایشنامه حضرت ایوب(ع)، نوشته مرحوم سلحشور می‌فرمایند شماها که

چنین هنرهای بحمدالله غزیر و پرمایه در اختیاران است باید بنویسید، باید نمایشنامه بنویسید، این کاری است که الان وجود دارد.

رعایت اصول، قواعد و قالب (بیانات، ۱۳۶۹/۰۱/۳۱) شعری از اهمیت خاصی برای شاعر در راستای حرکت به جلو برخوردار است. رهبری انقلاب در این مورد اشاره دارند که باید به اصول شعر پایبند بود؛ لیکن قواعد شعر باید محفوظ بماند و اگر رعایت نشود، فایده‌ای ندارد و اصلاً شعر خوب در نمی‌آید شعر باید انسجام طولی داشته باشد تا سبک‌های شعر حفظ شود. و درنهایت شاعر باید روشن کند که چه می‌خواهد بگوید؛ یعنی قالب انتخابی (غزل، قصیده، رباعی و...) او چیست.

۳. عرصه‌ها

استفاده از قالب هنری برای ارائه محتوای تأثیرگذار برای هنرمند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ بنابراین کار هنر با محتوا پایان نمی‌یابد. قالب نیز ارزش بسیار دارد. ظرف نازیبیا، مظهر زیبا را زشت جلوه می‌دهد و برای ساختن ظرف زیبا در عرصه هنر تنها استعداد کافی نیست، آموزش هم ضرورت دارد. همه قالب‌های هنری، موهبت‌های خدایی‌اند که باید در خدمت خلق خدا و حامل آرمان‌های والای خدایی باشند (پیام به «چهارمین کنگره شعر و ادب و هنر»، ۱۳۶۳/۰۲/۲۶) آماده‌سازی بستر برای آموزش قالب‌های هنری توسط هنرمندان صاحب اندیشه و تخصص می‌تواند یکی از کارکردهای حاکمیت باشد. در ادامه قالب‌های هنری مورد تأکید رهبر انقلاب با عنوان عرصه‌های هنری بررسی می‌شود.

امروزه اهمیت هنر هفتم بر کسی پوشیده نیست؛ بنگاه‌های عظیم فیلم‌سازی در دنیا به‌ویژه هالیوود شبانه‌روز در حال ساخت فیلم در راستای تغییر افکار عمومی مردم جهان به‌نفع خود با تمام قوا اقدام می‌کنند. رهبری انقلاب در این زمینه می‌فرمایند: هنر سینما (بیانات، ۱۳۸۵/۰۳/۲۳) به‌عنوان یکی از عرصه‌های هنری، بلاشک هنری برتر است. روایتگری کاملاً مسلط، که بین شیوه‌های هنری روایت یک واقعیت و یا یک حقیقت، هیچ روایتگری تا امروز به این کارآمدی نیامده است.

رمان (بیانات، ۱۳۷۰/۰۷/۲۸) به‌عنوان عرصه قابل اهمیت در حوزه هنر است که رهبری انقلاب بر روی آن تأکید دارد. رمان نقش به‌سزایی در فرهنگ ما دارد. مردم ایران از دیرباز با داستان‌سرایی قرابت و نزدیکی داشته‌اند و ابزاری برای انتقال روح حماسه به فرزندان ایران‌زمین بوده است و

خیلی از آثار بزرگ سینمایی که وجود دارد از آثار کلاسیک و قصه‌های قدیمی گرفته شده است؛ لذا رهبری توصیه‌های جدی در زمینه تولید رمان‌های قوی و مؤثر دارند. یکی دیگر از عرصه‌های هنری مورد اشاره رهبر انقلاب موسیقی (بیانات، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳) است. ایشان موسیقی را راه رویارویی با تهاجم فرهنگی می‌دانند (نه بهترین راه) و به معیارهای حلال و حرام موسیقی اشاره می‌کنند و می‌فرمایند باید مصداق حلال و مصداق حرام را از هم جدا کرد. به نظر می‌رسد در سال‌های اخیر معظم‌له بر روی ساخت سرودهای فاخر در حوزه موسیقی تأکید داشتند.

رهبری انقلاب برای شعر (بیانات، ۱۳۶۸/۰۶/۲۹) به‌عنوان یکی دیگر از عرصه‌های هنری تأثیرگذار در جامعه اهمیت فوق‌العاده‌ای قائل هستند و شعر را وسیله مهمی برای تبلیغ دین می‌دانند. ایشان شعر را مهیج و وسیله‌ای برای ارضای هیجانات جوانان ارزیابی می‌کنند و برای تبلیغ تمام آرمان‌های انقلاب قائل به شعر خوب و رسا هستند.

مقام معظم رهبری یکی دیگر از عرصه‌های هنری را نمایش (بیانات، ۱۳۶۶/۱۱/۲۱) و نقش هنرمندان این عرصه می‌دانند و می‌فرمایند: هنر تئاتر و بازیگری خوب در نمایش می‌تواند ظریف‌ترین و لمس‌نکردنی‌ترین احساسات و عواطف بشری را ارائه دهد و اشاره می‌کنند که باید به هنر نمایش در جامعه پرداخت. و رسالت تئاتر را انتقال مسائل روشنگر و بیدارکننده جامعه می‌دانند.

۴. راهبردها

اقدامات حاکمیت در صورتی نقش مؤثر در تداوم درازمدت حیات نظام، مشروعیت و بالندگی هویتی آن خواهد داشت که پیگیری اهداف در چارچوب راهبردها، سبب انسجام، وحدت و تداوم توسعه بالنده باشد و دراختیارداشتن اهداف و ارزش‌ها، بدون «راهبرد»، وافی به دستیابی اهداف نیست (حسینی شحنه، ۱۳۹۰)؛ بنابراین اهمیت استخراج راهبردها برای دستیابی به اهداف در چهارچوب روش پژوهش تکاملی به‌عنوان هدایت‌گر دولت اسلامی اصل است.

در تحلیل بیانات رهبری انقلاب در زمینه هنر دینی و انقلابی و تجزیه و تحلیل محتوای آن می‌توان راهبردهایی را برای رسیدن به اهداف متعالی هنر در راستای کمک به حرکت نظام اسلامی به‌سمت آینده‌ای روشن تعیین کرد که در دو عنصر هنرمند و هنر متبلور می‌شود. بی‌اعتنایی به مخالفت‌ها (بیانات، ۱۳۶۸/۰۸/۲۱) به‌عنوان اولین راهبردی است که رهبری انقلاب درباره آن به هنرمندان می‌فرماید: شما از کسانی که نمی‌خواهند هنر اسلامی را بفهمند یا به آن اقرار کنند، نباید

خیلی متأثر بشوید؛ هم‌چنین در مورد اخلاص (بیانات، ۱۳۷۰/۰۴/۲۵) و تأثیر آن در پیشبرد کارها و اهمیت این ویژگی در راستای رسیدن به اهداف تعیین‌شده می‌فرمایند: آن‌جایی که کار با اخلاص همراه است یعنی انسان فقط برای خاطر خدا و برای انجام وظیفه الهی کاری را انجام می‌دهد، آن صفا و درخشندگی دارد.

به‌طور قطع برای رسیدن به هر هدفی که انسان برای خود ترسیم می‌کند به تلاش و همت جدی نیاز است. رهبر انقلاب در پاسخ به این سؤال که توقع از هنرمند در این صحنه چیست، می‌فرمایند توقع مجاهدت (بیانات، ۱۳۷۱/۰۴/۱۴) است و اضافه می‌کنند که توقع، به‌طور کلی، مجاهدت و تلاش خستگی‌ناپذیر و یأس‌ناپذیر است. آن چیزی که برای یک حرکت درست احتیاج است، استقامت است. معظم‌له استقامت (بیانات، ۱۳۷۱/۰۴/۰۸) را لازمه حرکت درست و رو به‌جلو می‌داند و از کسانی گله می‌کند که حرکت در این مسیر را محال می‌دانند. ایشان این حرکت را به‌شرط استقامت در راه رسیدن به هدف، ممکن و حتی نه‌چندان دشوار می‌دانند.

از دیگر ویژگی‌های هنرمند انقلابی که مورد تأکید رهبری است، امید (بیانات، ۱۳۸۱/۱۰/۰۲) است. جدی گرفتن امید و امیدواری به آینده با توکل بر خداوند کارها را پیش می‌برد و سرانجام نتیجه خواهد داشت.

توجه به معارف الهی (بیانات، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱) در هنرمند بهجت ویژه‌ای دارد که با شادی‌های معمولی فرق دارد و در غیر هنرمند اصلاً دیده نمی‌شود. معظم‌له اضافه می‌کنند در صورتی این بهجت حقیقتاً به‌وجود خواهد آمد که هنرمند بداند دنبال چه چیزی می‌رود و چه کار می‌خواهد بکند، تا با هنرمندی خودش احساس رضایت و بهجت کند که آن کار را انجام می‌دهد؛ لذا توجه به معارف الهی در کارهای هنری به هنرمند شادابی روحی می‌دهد.

رهبر انقلاب بارها تأکید کرده‌اند که باید به هنر اهمیت داد و آن را به‌عنوان راهبرد، روز به روز اعتلا بخشید و از اعتلای هنر (بیانات، ۱۳۸۳/۰۲/۲۸) نباید غفلت کرد و باید آن را به‌سمت اهداف والای جمهوری اسلامی هدایت کرد. ما باید در زمینه‌های گوناگون هنری رشد کنیم و روز به روز هنر را متعالی کنیم.

شناختن مرزهای صحیح هنر (بیانات، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱) برای مسئولان به‌منظور اداره کشور مهم است تا بتوانند درست قضاوت کنند و بر اساس این قضاوت عمل کنند. معظم‌له در جایی دیگر خطاب به جوانان مرز هنر را نیاز بشریت، بلکه عالم وجود می‌دانند.

از راهبردهای دیگر، به کاربرد هنر در راستای ارزش‌های اسلامی (بیانات، ۱۳۸۰/۰۸/۰۱) است. به کاربرد معیارهای اسلامی در هنر در جهت یادگیری و یاددهی از اهمیت زیادی برخوردار است تا بشود مفاهیم و ارزش‌های الهی و اسلامی را به مردم نشان داد.

استفاده از هنر در خدمت ابلاغ و تبیین دین (بیانات، ۱۳۸۰/۰۸/۱۲) باید مورد تأکید قرار گیرد. در هنر علاوه بر رعایت جنبه هنری، باید جنبه پیام هم کاملاً حفظ شود.

به کارگیری مایه‌های هنری (بیانات، ۱۳۶۸/۰۸/۲۱) در کارها می‌تواند به‌عنوان راهبرد برای هنر در جهت رسیدن به اهداف تعیین شده باشد. هنرمند باید با بهره‌گیری جدی از مایه هنری در آثار خود اندیشه مقدس و روح پاک دنیای امروز، یعنی انقلاب اسلامی را مانند یک روح و اندیشه معصومی در دنیای ناپاک افکار غلط در روزگار سیاه ما تقویت کند.

ترتیب هنرمند (بیانات، ۱۳۷۱/۰۴/۱۴) از دیگر راهبردهای هنر اسلامی است که باید به آن دقیق پرداخته شود. رهبر انقلاب با گلایه از وضع موجود در تربیت هنرمند متعهد و انقلابی، این امر را رهاشده بیان می‌کند و می‌فرماید دستگاه‌های متولی، این کار را از اولویت خود خارج کرده‌اند.

رهبر انقلاب در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۱/۰۹/۲۶) به اعتقاد خود به رسالت هنر اشاره می‌کند و می‌فرماید بنده از بن دندان به هنر معتقدم؛ ایشان برای هنر نقش واقعی، جدی و اساسی قائل هستند و اشاره می‌کنند که امروز بیشترین ضربه را از راه هنر به جمهوری اسلامی می‌زنند؛ لذا استفاده از هنر در کارها را به جد توصیه می‌کنند.

معظم‌له خطاب به دست‌اندرکاران و هنرمندان سازمان تبلیغات به جهت‌دادن دقیق، روشن و درست به هنر (بیانات، ۱۳۶۸/۰۸/۲۱) اشاره دارند. ایشان هم‌چنین می‌فرمایند اگر ما مرکز تربیت هنری و تقویت هنری داشته باشیم و جهت‌گیری هنر درست شود، خیلی خوب است. موضوع دیگر استفاده از کارکرد هنر در راستای تبلیغ اندیشه‌های پاک است.

رهبر انقلاب در دیدار با سازمان صدا و سیما انتظاراتی را مطرح می‌کنند که در ادامه به برخی از این عنوان‌ها اشاره می‌شود. ایشان رشد هنر و جهت آن را به‌عنوان یک مشکل مطرح می‌کنند و می‌فرمایند هنر باید به سمت هدف‌های انقلاب اسلامی به‌طور صحیح هدایت شود (بیانات، ۱۳۸۳/۰۲/۲۸). معظم‌له سامان‌دهی نکردن هنر توسط مسئولان و سردمداران مسائل هنری و فرهنگی (بیانات، ۱۳۷۹/۰۷/۰۶) را نقیصه می‌دانند و توجه جدی به این کار را توصیه می‌کنند.

ایشان کم‌کاری متولیان در زمینه انعکاس معارف اسلامی (بیانات، ۱۳۸۵/۰۳/۲۳) را نقد می‌کنند و به دستگاه‌های فرهنگی در زمینه ورود جدی به این مقوله اشاره می‌کنند. رهبر انقلاب هم‌چنین در زمینه تربیت هنرمند انقلابی و متعهد و بهره‌گیری از ظرفیت‌های هنری (بیانات، ۱۳۷۱/۰۴/۱۴) در سراسر کشور به صدا و سیما تذکر می‌دهند و می‌فرمایند نباید امر تربیت نیروی انسانی متعهد و جوان هنرمند از اولویت خارج شود (سیاهپوشان، ۱۳۸۹: ۳۲۰).

ج) اهداف

با تأمل در بیانات رهبر انقلاب در باب هنر و هنرمند دینی و انقلابی می‌توان به عنوان‌هایی دست پیدا کرد و از آنها به‌عنوان اهداف و مطلوب‌های هنر انقلابی و متعهد بهره‌گرفت و سوگیری فعالیت‌های هنری را به‌سمت آنها تنظیم کرد.

یکی از اهداف هنر متعهد، انتشار معارف الهی (بیانات، ۱۳۷۰/۰۸/۰۱) توسط هنر است که معظم‌له به آن اشاره دارند. ایشان هنر دینی را آن چیزی می‌دانند که بتواند معارفی را که همه ادیان - و بیش از همه، دین مبین اسلام - به نشر آن در بین انسان‌ها همت گماشته‌اند و جان‌های پاکی در راه نشر این حقایق نثار شده است، را نشر دهد؛ جاودانه کند و در ذهن‌ها ماندگار سازد.

آشنایی با اعماق تفکر اسلامی (بیانات، ۱۳۷۰/۰۲/۱۱) در دستگاه هنری، یکی دیگر از اهداف هنر انقلابی است که باید هرچه بیشتر تلاش شود تا نظام هنری کشور به آن دست پیدا کند. رهبر انقلاب از وضع موجود هنر در این زمینه گلایه دارند و اشاره می‌کنند که کی می‌خواهد دستگاه هنری کشور با اعماق تفکر اسلامی آشنا شود تا در ساختار هنری تفکر اسلامی جاری شود.

نشان‌دادن تصویر درست ارزش‌های انقلاب (بیانات، ۱۳۷۹/۰۷/۰۶) در آثار هنری به‌ویژه آثار مربوط به دفاع ملت ایران از انقلاب اسلامی، هدفی است که در حال حاضر متأسفانه به‌صورت کامل محقق نشده است و در برخی موارد دیده نمی‌شود و باید تلاش شود تا با بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود به آن دست پیدا کرد.

نشان‌دادن مفاهیم و ارزش‌های الهی (بیانات، ۱۳۸۵/۰۳/۲۳) به مردم یکی دیگر از اهداف اصلی هنر است که متأسفانه در این مسیر کم‌کاری می‌شود. معظم‌له در این زمینه، از اینکه سرمایه و هنر در راه چیزی غیر راه خدا و معنویت و انقلاب و نجات انسان‌ها و کمک به محرومان به‌کار می‌رود تأسف خود را ابراز می‌کند و می‌فرماید حیف است که هنر در راه‌های خیلی کم‌ارزش به‌کار رود.

از اهداف دیگر هنر متعهد تبلیغ دین (بیانات، ۱۳۶۸/۰۶/۲۹) است. هنر باید بتواند با جنبه‌های تخصصی خود به تبلیغ دین کمک کند و با نشان‌دادن زوایای گوناگون دین و ارائه تصویری هنری دین را در جان و روح مخاطب وارد کند و به تقویت روح دینی مردم کمک کند. یکی از این مصداق‌ها نشان‌دادن واقعه کربلا به مردم به زبان هنر است.

هنرمند دینی و انقلابی باید مناقب و فضائل ائمه (بیانات، ۱۳۸۷/۰۴/۰۴) را نشان دهد؛ یعنی باید محتواها را قابل فهم کند که اعتقاد و ایمان مخاطب نسبت به اهل بیت (ع) محکم شود. محتوای کار هنری باید اثبات حقانیت اهل بیت را با دلیل و استدلال، ولی استدلالی در کسوت زیبا و لطیف بیان کند.

تبلیغ تمام آرمان‌های انقلاب (بیانات، ۱۳۸۸/۰۶/۱۴) هدف دیگری است که رهبر انقلاب از هنرمندان انتظار دارد. هنر انقلاب باید در خدمت مفاهیم انقلاب باشد. اهداف و آرمان‌های انقلاب منحصر در هنر آیینی و دفاع مقدس نیست. انقلاب مجموعه‌ای از ستاره‌های درخشان و آرمانی را بالای سر ما قرار داده و ما را به حرکت و پرواز و جهش به سمت این نقاط نورانی دعوت کرده است.

جمع بندی

روش ارائه‌شده در این پژوهش با بهره‌گیری از رهنمودهای مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، راهبردهای گسترش هنر دینی در حکمرانی اسلامی را به‌خوبی تبیین می‌کند. بر اساس روش تکاملی منظومه‌بخشی دو نظام کلی شامل نظام مبانی و نظام موضوعات و چگونگی رسیدن به اهداف استخراج شد و شش زیرنظام شامل مبانی و اصول، اهداف، عرصه‌ها، آسیب‌های هنر انقلابی، پیشران‌ها و راهبردها ارائه شد. در بخش مبانی و اصول؛ رهبر انقلاب مبانی هنر انقلابی را شامل: گوهر بسیار گرانبها، موهبت و عطیه الهی، مسئولیت‌پذیری و تکلیف‌مداری، توجه به زیبایی‌شناختی و هنر برای خدا را بیان می‌کند و توجه هنرمندان و حاکمیت را به رعایت این اصول جلب می‌کنند.

در بخش عرصه‌ها رهبری به اهمیت هنر سینما، شعر، تئاتر، موسیقی، نمایش و... اشاره می‌کنند و پیشران گسترش هنر دینی را ارتقای فرم، قالب، استفاده از شیوه‌های هنری (تکنیک‌های هنری)، استفاده از هنرپیشه‌ها و هنرمندان، استفاده‌کردن از قصه‌نویسی و رمان، نیروی انسانی ماهر، ادبیات،

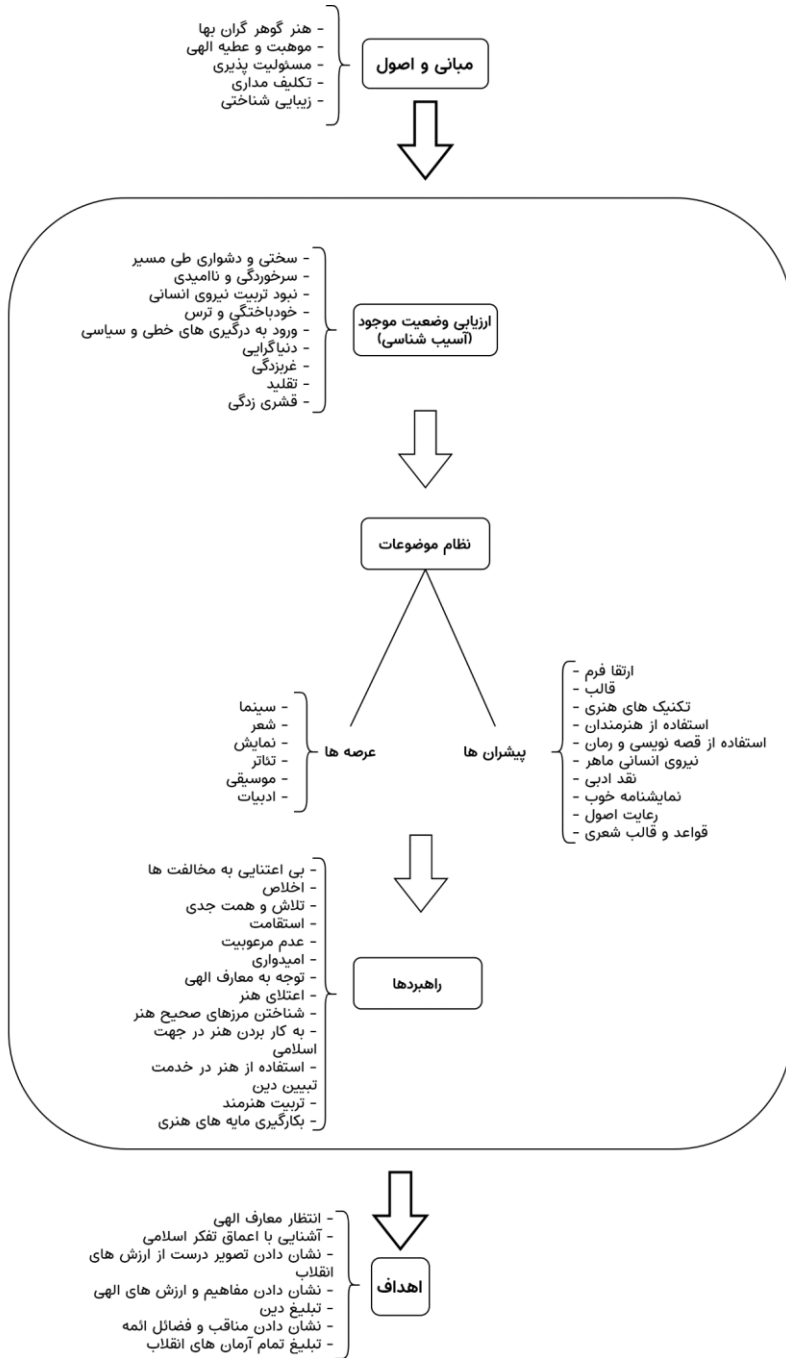
نقد ادبی، نمایشنامه خوب، رعایت اصول، قواعد و قالب شعری می‌دانند. توجه به آسیب‌های هنر انقلابی به‌منظور شناخت نظام مسائل در حوزه هنر، در حل مسائل به حاکمیت کمک شایانی خواهد کرد؛ بنابراین مقام معظم رهبری مسائلی شامل سختی و دشواری طی مسیر، سرخوردگی و ناامیدی، نبود تربیت نیروی انسانی، خودباختگی و ترس، ورود به درگیری‌های خطی و سیاسی، دنیاگرایی، غرب‌زدگی و تقلید و هم‌چنین قشری‌زدگی را برای جامعه هنری بر می‌شمارند.

ارائه راهبرد گسترش هنر دینی در حکمرانی اسلامی به‌منظور ارائه برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت برای رسیدن به اهداف ترسیم‌شده از اهمیت زیادی برخوردار است؛ لذا پژوهش عنوان‌هایی مانند بی‌اعتنایی به مخالفت‌ها، اخلاص، تلاش و همت جدی استقامت، مرعوب‌نبودن، امید و امیدواری، توجه به معارف الهی، اعتلای هنر، شناختن مرزهای صحیح هنر، به‌کاربردن هنر در جهت ارزش‌های اسلامی، استفاده از هنر در خدمت تبلیغ و تبیین دین و بکارگیری مایه‌های هنری در کارها و تربیت هنرمند را به‌عنوان راهبردهای تعیین‌شده ازسوی رهبری برای جامعه هنری و حاکمیت از بیانات رهبری انقلاب استخراج و ارائه می‌کند.

گسترش هنر دینی در حکمرانی اسلامی به‌عنوان هدف کلان شامل مجموعه‌ای از نظام اهداف خردتر است که تمام فعالیت‌ها و اقدامات اشاره‌شده در این پژوهش باید در مسیر رسیدن به آنها تعریف شود. رهبر انقلاب انتشار معارف الهی، آشنایی با اعماق تفکر اسلامی، نشان‌دادن تصویر درست از ارزش‌های انقلاب، نشان‌دادن مفاهیم و ارزش‌های الهی، تبلیغ دین، نشان‌دادن مناقب و فضائل ائمه و تبلیغ تمام آرمان‌های انقلاب را اهداف پیش روی جامعه هنری و حاکمیت می‌دانند.

درک صحیح و شناخت محیط هنر و تهدیدات نوپدید در این عرصه با اتخاذ عملکرد صحیح حاکمیت در رویارویی با هنر و هنرمندان، هم‌چنین تربیت و خودسازی دینی هنرمندان و عملکرد درست و تاریخی آنها با درک موقعیت و جایگاه خود، بدون شک سبب گسترش هنر دینی در حکمرانی اسلامی خواهد شد.

نظام مدیریت راهبردی

جدول ۱. شبکه مضمون ها

فهرست منابع

- خامنه‌ای، آیت‌الله سیدعلی (۱۳۸۳). **زالال نور**. ج ۱ و ۲. قم: نشر معارف.
- Khamenei.ir
 سخنان گوناگون مقام معظم رهبری (در تاریخ‌های مختلف)، در:
 بشیر، حسن (۱۳۸۵). **تحلیل گفتمان: دریچه‌ای برای کشف ناگفته‌ها**، تهران: دانشگاه امام صادق(ع)، مرکز تحقیقات.
- بشیر، حسن؛ زارع درخشان، ابوذر و هم‌زاده ابیانه، حسین (۱۳۸۷). هنر از دیدگاه رهبری، **فصلنامه صادق**، دوره ۱۵، شماره ۳۳.
- پیروزمند، علیرضا و جهانبخش، عباس (۱۳۹۸). مبانی و روش تحقیق تکاملی در علوم انسانی اسلامی، **مجله کتاب نظریه**، شماره سوم، پنجمین کنگره بین‌المللی علوم انسانی اسلامی.
- پیروزمند، علیرضا (۱۳۹۹). **جزوه آموزشی منظومه فکری امامین انقلاب**، دوره دکتری مدیریت راهبری فرهنگی، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- حسینی شحنه، سیدعلی‌اکبر (۱۳۹۰). اهمیت راهبردها در پایداری هویت جمهوری اسلامی ایران، **مطالعات انقلاب اسلامی**، سال هشتم، پاییز ۱۳۹۰، شماره ۲۶.
- خاک رنگین، علی (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی هنر انقلابی از منظر مقام معظم رهبری (حفظه‌الله)، **دوفصلنامه مطالعات معنوی**، شماره ۱۱.
- سیاهپوشان، امیر و همکاران (۱۳۸۹). **فرهنگ در منظر مقام معظم رهبری**، تهران: موسسه نشر شهر.
- علیزاده، محمد؛ لعل مقدس، اعظم و میرزاخانی سیاهکلرودی، عابد (۱۳۹۷). الگوی حکمرانی رهبری؛ تحلیل محتوای سخنرانی‌های نوروزی در دو دوره اول ریاست جمهوری، **فصلنامه علمی پژوهشی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان**، سال دهم، شماره اول.
- محمدپور، احمد (۱۳۹۲). **تجربه نوسازی**، نشر جامعه شناسان.
- محمدی مزرعی، خدیجه؛ نادری، مهدی (۱۳۹۷). ماهیت و ارکان دولت اسلامی در دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، **مجله رهیافت انقلاب اسلامی**، بهار ۱۳۹۷، شماره ۴۲: ۸۸ - ۶۱.
- نوروزی، رویا و صولتی، علی (۱۳۹۷). **تأثیر هنر و هنرمند در فرد و جامعه**، نخستین همایش ملی هنر و سلامت، نیشابور.
- یزدانی زازرانی، محمدرضا (۱۳۹۱). بررسی رابطه مفهومی و تأثیر حکمرانی بر سیاست‌گذاری عمومی، **فصلنامه پژوهش‌های بین‌الملل**، شماره ۴.